

A II a/

A n t e c k n i n g a r

från

V å n g a s o c k e n

i

Ö s t e r g ö t l a n d

utförda sommaren 1938 på uppdrag av Vånga Sparbanks Styrelse

av

Gustaf E. Olsson.

I

O l s k e p p e t o r p

41 sidor med 4 bilder.

Folkminnen

från

Risinge, Vånga och Hällestads socknar

Östergötland

upptecknade under sommaren 1926

av

Gustaf Olsson

F

Folkminnessamlingarna tillhör
Vånga hembyggsförening och
har ställts till bibliotekets
förfogande för kopiering.

O d e n s j a k t

När meddelaren var 19 år gammal skulle han och en kamrat gå ut en morgon om våren och skjuta orrar på Onsores allmänning här i Vånga socken. De voro på lotte n:r 12 av allmänningen, då de hörde Odens jakt. Det var som en mängd hundar, som jagade i luften över dem. De gingo då hemåt.

O d e n

Oden skall ha bott vid Gölbros nordöst om gamla byn i Tolskepp, Vånga. Han åkte i gullvagn och fiskade i den lilla sjön Onsores sydväst ut mot gränsen till Stjärnors socken.

S k o g s r å

Meddelarens fader talade om, att han och Jon i Balderum, som kallades "Sytte-Jon" eller "Träll-Jon", voro på berget Göten vid Roxen väster om Grensholmen för att jaga. De lågo ute om natten för att vara färdiga i god tid på morgonen. Meddelarens fader såg, att det om natten kom fram en kvinna och tittade på bössorna. Hon tog upp Jons bössa och stoppade något i den. Han väckte då Jon och var så rädd, men Jon sa bara: "Ha du sitt någ, så var inte rädder." Så kom det en hel del tjädrar, och Jon sköt tre stycken med detsamma.

M y r k o t t e n

I byn Boda i Hällestad socken fanns en gubbe Samuel

Han var enögd. En gång, när han låg i skogen, och kolade, satt han i kolkojan och rökte. Då kom det fram en liten gubbe, tomte eller troll, Han sa: "Röker du tobak du myrkått mä". Så sa han, att kolaren satt kojan på hans vattenväg, och kojan måste flyttas.

O l y c k a

Det finns en kolbotten på byn Häggetorps ägor i Stjärnorps socken söder om sjön Ruggen, som kallas "Tappstybbet". Den fick namnet för att toppen av ett träd en gång ramlade ned och slog ihjäl ~~en~~ en karl där.

E n " g u b b e "

skall det finnas i Grangölen på Stenstorps mark nordöst ut från byn. Den gubben äter upp fisken, så fort den metas.

S j ö g u b b e n S l a t t e

Slatteberget ligger på västra sidan om den lilla sjön Stora Sundbogen på Gullbergs härads allmanning i Stjärnorps socken nordväst ut från Stenstorp i Vånga. Där bor ett troll eller en sjögubbe, som heter Slatte. Han brukar göra en färd om vårarna, och då tar han med sig allt, som är i hans väg. Han far fram från en liten göl, Smalgölen, och färden slutar antingen i Stora Sundbogen eller i "Åtvesjöla" (Åtvisgölen). Den har namnet av, att folk från Åtvids socken hade skog där. Ligger på Slumperhult i Stjärnorps. En kvinna, som kom ut för detta trollväsen, fick fötterna omvridna och förstörda för all sin tid. 1927 kunde man höra denna färd på lotten n:r 10 av Onsorgs allmanning. En skulle annars kunna tro, att detta troll skulle ha blivit ihjälslagen vid ett åskväder i april 1913, det förskräckligaste oväder som gått fram här i trakterna, och då Slumperhults ladugård brändes. "Dä va en tre fyre åsker, så gick på en gång. Åskan försöker att

~~att~~ slå ihjäl allt trolltyg, som den kan träffa på under sin gång.

K r i g

Byn Stenstorp i Vånga skall förr delvis ha legat i X Stjärnorps socken. Den av bönderna, som bodde i S. socken vart en gång utkallad i krig, men då flyttade han om natten stugan över gränsen, så att han kom att bo i Vånga socken. Då kunde de inte ta ut honom i krig.

(Möjligen kan denna uppgift ha någon grund, då Vånga socken förr var bergs~~slag~~ och därför hade s~~är~~skild frihet från utskrivning. G.O.)

V a r g a r

Omkring 1856 rev vargarna en ko för meddelarens morfader, som bodde vid Vadsjön på Stenstorps ägor.

Några år efteråt anordnades en stor vargskall från trakten av Stenstorp söderut ner mot Bonnorp i Stjärnorp vid Roxen. Den gången sköto de fem vargar.

Den siste vargen häromkring togs på rävgift vid Sandvik i Stjärnorp omkring 1880. Han hade så mycket hagek i kroppen efter gamla skott han fått i sig. En garvare Engnell tog honom på gift

S j ä l v s p i l l i n g

Galgbacke var det förr vid Bosätter vid Vångas norra gräns invid landsvägen. Där äro många halshuggna begravnar.

En, som hatte Pelle från Solbacka på Jogestorps ägor, högg ihjäl en skogvaktare Karl Fågelgren på Åkerbo härads allmänning söderut vid Roxen. Pelle skulle stjäla ved i skogen, och då skogvaktaren ville hindra honom, högg han ihjäl honom ~~med yxa.~~

med yxan. Pojken måste vara med om att risa ned liket. Pelle kastade sig sedan i Roxen. Liket flöt upp. De hade det i "Gastesmuga" vid kyrkan (en smal gång mellan nykyrkan och sakristian vid Vånga gamla kyrka). När de togo in liket på kyrkogården, måste de ta det över muren, ty en självspilling fick inte komma in genom porten. Men Pelle fick inte begravas alls på kyrkogården, utan han skulle grävas ned på galgbacken, och liket fick tagas över muren igen. De gävo en kanna brännvin och en ost åt Lasse i Balderum och en till, för att de om natten skulle dra iväg med Pelle upp till galgbacken, där liket nergrävdes. Det var den siste, som begravdes där.

K y r k s t r a f f

När meddelaren var barn, mindes han, att en flicka, som vart med barn, fick undergå kyrkstraff. Hon fick stå på knäna på en röd pall, som stod på korsgången i kyrkan. Hon fick även böta tre daler till kyrkan. Karlen, som var far till barnet fick sitta i tjuvstocken utanför kyrkdörren samt böta 7 daler till kyrkan. "Dä va allt ett rackre-straff dä där".

En annan gång förut hade en Lasse i Balderum fått sitta i stocken. Medan han var inlåst där, hade han några pojkar att bära upp både stocken och sig själv på det närbelägna Kalvberget.[?]

B r ö l l o p

Nils avns medan jägel 4.11.1859 mellan Nils Olsson f. 10.8.1830 och Maja Katarina Olfsdotter f. 6.5.1828. De bodde i Tolskepp 1875 (upl)

När meddelaren var 7 år, var det bröllop vid Stenstorp i västra gården. Det var, när Maja Katarina Larsdotter, [Ⓢ] dotter till Lars Larsson i Stenstorp, gifte sig med Nils Olsson från Tolskepp. Bruden var bara 17 år gammal. Där var prest, klockare

25.8.1844 (av Lars Olsson & Maja Land) bodde med modern (enka) i Skarsvalla 1800. E. Ömmu gift dä *@ född i Södra*

musikanter och gäster och i åtta dar stod det bröllopet. Bruden bar Vånga stora guldkrona. Var och en måste dansa med bruden. Meddelaren fick lösa av bruden skorna om kvällen, och det var en tvåriksdaler i vardera skon, och dem fick pojken. Hans kusin, även en mindre pojke, fick draga av brudgummen stövlarna, och där var likadant med pengar, som han fick. Det var om kvällen, när de skulle gå åt brudsängen, och det skulle vara pengar i sängen med. Detta bröllop var mycket storartat.

Om brudarna inte voro "ensamma", när de gifte sig, utan voro med barn, sades kronan bli fördunklad, så att de fingo kosta på ny förgyllning på densamma.

Den först kronbruden i Vånga, när de började ha guldkrona, var från gamla Vadsjötorpet på Stenstorps ägor.

T a g t i l l g o d o

Ett ställe på Åkerbo härads allmanning i den del av östra Hargs socken, som ligger norr om Roxen, men sedan något år införlivad med Stjärnorps socken, är ett ställe som kallas "TAGE" "Ta-te-go"; för att en krigsherre gav det åt en, som tjänat i kriget. Namnet betyder: tag till godo.

Sidorna 43-47 äro meddelade av lägenhetsägaren Hans Jönsson, Öna, Stenstorp, Vånga socken, född 1848 vid Sunorp på Onsorgs allmanning i samma socken.